

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta
Oddělení pro vědeckou činnost
M. D. Rettigové 4
116 39 Praha 1 – Nové Město

OPONENTSKÝ POSUDEK

na disertační práci

Název: Aspirace a preference jedinců ze sociálně vyloučených lokalit v úloze aspektů výchovy a vzdělávání

Autor: Mgr. Jan Kudry

Oponent: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

Aktuálnost zvoleného tématu:

Zvolené téma je v současné době stále více aktuální s ohledem na to, že:

- pro celou společnost obecně a ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zvláště trvá stále potřeba mít dostatek korektních, skutečně odbornými postupy shromážděných a strukturovaných informací pro systematické řešení problémů v oblasti sociálního začleňování romského etnika;
- je nezbytný nezaujatý a odborný přístup všech zainteresovaných nositelů intencionální výchovy, který by bez nadržování, či zvýhodňování spravedlivě přispíval k respektování svébytnosti romského etnika, jeho jazykových a kulturních specifik, odlišností, rovných práv na identitu a svobodný rozvoj;
- v procesu evropské integrace se mezinárodní veřejnou a prestižní záležitostí stává faktické zajišťování rovných práv občanů na vzdělání daných Ústavou ČR;
- téma je součástí aktuálních koncepčních úvah o perspektivách inkluzivního vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami;
- nezaměstnanost v ČR i v zahraničí postihuje zejména osoby hendikepované na trhu práce složitou situací sociální a sníženou úroveň profesní kvalifikace.

Splnění stanoveného cíle disertace:

Cílem disertace je zjišťování míry reálného zaměření žáků ze sociálně vyloučených lokalit na praktické uplatnění v životě.

K tomuto cíli autor směřuje po důkladném studiu účelně vybraných zdrojů zahrnujících teoretické základy pedagogické, psychologické a sociologické, dále vybrané statistické sondy prováděné v nedávné minulosti i v současnosti.

Poučen těmito předchozími studii autor koncipoval rozsáhlé šetření v 8 lokalitách a to tak, aby výsledky poskytovaly validní informace v dostatečně širí a rozmanitosti, potřebné pro další diskusi o možných konkrétních opatřeních v oblasti školní i mimoškolní edukace vybrané kategorie žáků. Ocenit lze zvláště snahu o co největší metodologickou čistotu, nestrannost, tedy objektivnost shromážděných informací. Výběr vzorku respondentů ze sociálně vyloučených lokalit a jejich porovnání s žáky stejné věkové kategorie pocházejících z běžných lokalit.

Tento vědecky velmi seriózní postup práce a autorem předkládané empirické poznatky, komentáře, závěry a doporučení pro praxi lze považovat za adekvátní naplnění stanoveného cíle disertace.

Zvolené metody disertace:

Analýza domácích zdrojů z oblasti pedagogiky, pedagogické psychologie a sociologie, analýza dostupných dat k vybranému tématu, evaluace 5 hypotéz formou průzkumného dotazníkového šetření žáků a rozhovory s učiteli, grafické znázornění výsledků a jejich ověření statistickými metodami.

Výsledky disertace:

Disertační práce má 197 stran textu a 8 stran příloh, 5 teoretických kapitol a jednu tematicky členěnou kapitolu o prováděných empirických aktivitách včetně závěrečného shrnutí a seznam použité literatury (3 zahraniční zdroje tištěné a 9 internetových, 107 domácích zdrojů tištěných a 41 internetových).

Za pozitivní výsledek disertace lze považovat stanovení závěrečných doporučujících cílů pro zdokonalování stávající koncepce vzdělávání Romů. Tyto údaje se samy svým obsahem nabízejí odborné veřejnosti k dalšímu použití, porovnávání a analýzám.

Význam disertace pro společenskou praxi a pro další rozvoj vědy:

Lze říci, že autor se orientuje ve speciální pedagogice a v oblasti vzdělávání romských žáků s nebývalým rozhledem opřeným o studium literatury a s nadhledem více než dostatečným pro disertační práci díky nenahraditelným osobním zkušenostem. Své poznatky doplňuje také čerstvými fakty z rozhovorů pořizovaných ve sledovaných lokalitách.

Již v teoretické části autor disertace jako pedagog správně vylučuje antroposociální determinaci Romů a chyby vyplývající z etiketizace sociální skupiny (s. 63). Na základě literatury si všímá tradované teze, že tato minorita se vyznačuje kulturně předávaným jiným vnímáním času. Zde tvoří klíčovou otázku pro celou disertaci: Nelze zaměňovat jiné vnímání času v sociální komunikaci a interakci mezi lidmi za pošetilost při plánování budoucnosti. To prokazuje i v průzkumném šetření, kde se ukázalo, že děti ze sociálně vyčleněných lokalit častěji přemýšlejí o své budoucnosti, než děti odjinud.

Obě skupiny dětí se také o své budoucnosti snaží co nejvíce dozvědět.

I otrockou interpretaci smyslu Maslowovy pyramidy, tj. hypotézu přímé úměry hmotného zabezpečení a rozvoje vyšších potřeb a etických hodnot autor správně považuje za neudržitelnou.

Autor oceňuje socializační efekt romské rodiny v oblasti podnětnosti pro rozvoj vztahů k lidem a prostředí, zejména pro získání sociálních kompetencí a staví se proti přeceňování logicko-matematické inteligence. I mladší romské děti mají v rodině odpovědnost a uplatňují kompetence srovnatelné s nároky na dospělé osoby.

Nejaktuálnější validní údaje o rodinách v sociálně vyloučených lokalitách přináší právě tato disertace, a to navíc ve srovnání s rodinami žijícími mimo tyto lokality.

Překvapivě velmi pozitivně vyznívá porovnání zájmů žáků o jednotlivé vyučovací předměty – obtížné a neoblíbené předměty žáci chápou jako velmi důležité pro pozdější uplatnění ve společnosti.

Celkově tedy autor zdůrazňuje na základě svého průzkumu, že romská minorita je dynamickou sociální skupinou, která se adaptuje a vyvíjí. Výsledky průzkumů starších 10 let již neodpovídají skutečnosti. Dříve popsané problémy a tradované představy a předsudky nelze pohodlně brát jako neměnný fakt.

Proto zejména v aktuálnosti spočívá největší přínos této disertační práce.

Splnění podmínek kladených na řízení o obhajobě disertační práce:

Tato disertační práce zejména svým přínosem k úvahám o koncepci vzdělávání Romů splňuje požadavky

a d o p o r u č u j i ji proto k obhajobě.

Problém k diskusi:

1/ Považujete za prospěšné doporučení, které bývá vyjadřováno heslem „Romové by měli učit Romy“?

Současná romská komunita se vyznačuje patrným vymezením navenek vůči majoritě, ale také méně patrnou vnitřní protikladností. Nakolik dnes členové různých romských dialektových a sociálních skupin žijí ve větším napětí a nakolik je proto třeba počítat přinejmenším s nedůvěrou, např. bude-li učitel pocházet z jiné romské skupiny?

2/ Navrhujete na několika místech disertace zapojení nezaměstnaných do obecně prospěšných prací, což je ovšem pojem z trestního práva. V komunitní politice je vhodnější spíše pojem veřejně prospěšné práce, organizované především obecními úřady. O motivaci k těmto pracím se někdy bouřlivě diskutuje v médiích, zejména s argumenty přinucení, omezení svobody a vykořisťování. Jaký model považujete za průchodný z hlediska rovnováhy mezi potřebou rozvoje a udržení pracovních schopností na jedné straně a ochrany lidských práv na straně druhé?

Praha 6. 3. 2015

PaedDr. Lubomír BAJCURA, Ph.D.